

Muzikál mnohých vrstiev

Simona Štajgárová | SMARTheatre (www.smartheatre.sk) | 22.12.2022

Divadlo Aréna, momentálne kvôli prestavbe pôsobiace v priestoroch Divadla Pavla Országha Hviezdoslava, 27. septembra 2021 uviedlo premiéru muzikálu z pera svetoznámeho speváka a herca Davida Bowieho a írskoho dramatika Enda Walshu *Lazarus*. Muzikál sa stal jedným z posledných diel speváka, pričom premiéru mal len dva mesiace pred jeho smrťou v januári 2016.

Režisérsku taktovku nad inscenáciou, rovnako ako v pražskom divadle Komédie, prevzal Marián Amsler. „*Režirovať muzikál Lazarus je niečo ako splnený sen, divadelná výzva, aká sa pritrafí hádam raz za život, a ja som mal silnú vnútornú potrebu predstaviť ho aj slovenskému publiku,*“ vyjadril sa režisér, ktorý sa s ideou slovenskej inscenácie začal pohrávať ešte v čase pandémie. Vďaka nadšeniu dramaturgičky Alexandry Sarvašovej a riaditeľa Juraja Kukuru sa podarilo titul obsadiť do repertoáru divadla a inscenáciu uviesť ako slovenskú premiéru v priestoroch Divadla Pavla Országha Hviezdoslava počas prebiehajúcej rekonštrukcie.

Námet pochádza z knihy Waltera Tevisa z roku 1963, *The Man Who Fell to Earth* (Muž, ktorý spadol na Zem), pričom muzikál nadväzuje na udalosti príbehu, ktoré boli spracované aj v rovnomennej filmovej adaptácii z roku 1976 v réžii Nicolasa Roega. V nej si hlavnú postavu cudzinca z vesmíru zahral sám David Bowie. Je zrejmé, že koncept odcudzenia, neprijatia či „vyvrhľstva“ človeka a krehkosť ľudskej existencie boli umelcovi také blízke, že sa k nim vrátil po druhý raz.

V diele zazneli známe i menej známe hity Davida Bowieho, čo tento muzikál radí medzi tzv. „jukeboxové“ muzikály. Máme teda príležitosť hlbšie preniknúť do textov Bowieho piesní, čím sa nám otvárajú v novších, možno nepoznaných rovinách.

Lazarus je mnohoznačný, rovnako, ako bol unikátny aj jeho autor, hudobný chameleón David Bowie. Ten za svoj život vytvoril a stelesnil plejádu charakterov a postáv, vďaka čomu umožnil publiku nahliadnuť do vzdialených svetov na hraniciach zdanlivých možností ľudskej fantázie. Muzikál v mnohých ohľadoch nadobúda črty sci-fi či mysteriózneho thrilleru, rovnako je prítomná nesmrteľná téma vojny dobra a zla. Hlavnou myšlienkou, ktorá, dalo by sa povedať, vyplýva priamo z názvu tejto divadelnej hry, je otázka nádeje v príbehu ľudskej existencie. Akú rolu v ňom zohráva? Predstavuje len subjektívny pocit či falšovanú naivitu, ktorou sa necháme uniesť?

V mnohých obdobných muzikálových produkciách hlavná postava doslova „vytancuje“ zo svojho trápenia či životného údely a rozuzlenie príbehu je často až prvoplánovo jednoduché a idylické. *Lazarus* je príbehom humanoidného mimozemšťana, ktorý je uväznený, tak ako biblický Lazarus, vo svojom hrobe, na planéte Zem, v prázdnom newyorskom byte, a zároveň vo svojom nesmrteľnom tele a myslí. Thomas Jerome Newton je zlomený a opustený muž, ktorý čaká na

vykúpenie v podobe smrti, pretože viac nepatrí do tohto sveta. Tá však neprichádza a on sa tak zmieta v pôsobení dvoch entít, ktoré sú do istej miery len výplodmi jeho chorej mysle. Diabolský Valentín, ktorého stvárňuje Dávid Uzsák, predstavuje trpkosť života, výčitky a vnútorné muky opusteného človeka. Falošne obdivuje šťastie a lásku iných, len aby na ne následne mohol z dostatočnej blízkosti zaútočiť a zničiť to, čo jemu nebolo nikdy súdené. Pripomína Newtonovi, prečo zostal na Zemi a nikdy sa nevrátil domov. Našťastie sa do pochmúrneho sveta hlavnej postavy vkradne aj malé nevinné Dievča v podaní Lenky Libjakovej, ktorá túto rolu v Amslerovej réžii stvárnila aj v divadle Komédie. V hĺbinách Newtonovej pamäti objaví šťastné spomienky na domov a pripomenie mu dávno zatratenú víziu vybudovania vesmírnej rakety, ktorá mu mala umožniť vrátiť sa po rokoch na rodnú planétu. Sám protagonista spočiatku nenachádza zmysel žiť v sebe akúkoľvek vieru a až do posledného bodu sa obáva, či nádej, ktorú mu Dievča ponúka, nepredstavuje v skutočnosti len ďalší detský naivný plán, ktorý je predurčený na zlyhanie.

Popri fantazijnej línii príbehu je *Lazarus* z ďalšieho uhla pohľadu aj veľmi reálnym príbehom obyčajného vyhoreného a umierajúceho človeka, ktorý hľadá pokoj a zmierenie. Dalo by sa teda povedať, že muzikál určitým spôsobom reflektuje vlastné vnútorné prijatie autora, ktorý svoj ťažký zdravotný stav pred verejnosťou ukrýval až do svojej smrti. Podľa slov režiséra Mariána Amslera, je na každom divákovi či diváčke, ktorú rovnu muzikálu odčíta či ktorú niť príbehu sa rozhodne sledovať, a ako ju prijme. Napokon, len v máloktorom jukeboxovom muzikále by sme objavili toľko vrstiev, biografických presahov alebo symbolizmu, ako sa dá nájsť v prípade umeleckého odkazu Davida Bowieho. Postava Lazara, ktorý podľa biblického podobenstva vstal z mŕtvych, sa v mnohých ohľadoch stala mementom jeho života, akousi bodkou za jeho umeleckou púťou na Zemi. Muzikál tak ponúka jedinečnú - z určitej časti biografickú - mozaiku vyskladanú z piesní tvoriacich jednotlivé míľniky jeho života. Z chronologického hľadiska je najstaršou skladbou pieseň *The Man Who Sold the World* a najmladšou, a zároveň poslednou, ktorá bola vydaná počas jeho života, sa stala práve rovnomenná skladba *Lazarus*. Obe zazneli aj v slovenskej inscenácii v podaní Roberta Rotha, ktorý stvárnil mimozemšťana Thomasa Jeroma Newtona.

Správne obsadenie protagonistu bolo pre režiséra slovenskej inscenácie kľúčové a podľa jeho vlastných slov na Slovensku našiel jediného adepta, ktorý zodpovedá nárokom tejto divadelnej postavy. Robert Roth, herec, spevák a fanúšik Davida Bowieho, sa tak stal jasnou voľbou pre stvárnenie hlavnej postavy. Je pozoruhodné, akou tvárnosťou sa vyznačuje táto postava. Jej mimozemský pôvod a fakt, že o jeho živote pred tým, ako prebral ľudskú podobu, vieme veľmi málo, jej dodávajú tajomný až mystický nádych. Vo svojej podstate môže ísť len o bežného muža, ktorý cíti vlastné odcudzenie, muža, ktorý sa cíti byť mimozemšťanom medzi ľuďmi. Možno ide o samotného Davida Bowieho a jeho reflexiu života nepochopeného umelca či o jedno z jeho alter eg. Do istej miery môže ísť aj o predstaviteľa postavy, Roberta Rotha, či každého jedného, každej jednej z nás. Je však dôležité spomenúť, že myšlienka stvárnenia nepochopeného génia je v tomto prípade len tá najvrchnejšia vrstva celej výpovede tohto komplexného diela.

Jednotlivé piesne tvoriace inscenáciu majú hlboký presah mimo muzikálové spracovanie, keďže zachytávajú určité obdobia umelcovej tvorby a každá má vlastnú výpovednú hodnotu. Avšak ich majstrovské umiestnenie v línii príbehu im dodáva nový kontext a rozmer. Hudobné prevedenie je špecifické výstupom živej kapely pod vedením Jána Cibulu, pričom scénografia umožňuje jej prítomnosť na javisku po celú dobu predstavenia.

Scéna sa vyznačuje funkčnosťou, avšak nerobí tak na úkor navodenia vhodnej atmosféry deja. Na prvý pohľad si divák či diváčka všimne podobnosť so spleťtým systémom tmavej kanalizácie, nachádzajúcej sa pravdepodobne niekoľko metrov pod úrovňou americkej metropoly. „Potrubím“ sa v jednotlivých scénach presúvajú bytosti, ktoré preliezajú Newtonovým podvedomím a v určitých scénach vychádzajú na povrch, aby ho navštívili v jeho byte. Okrem vysokých popolavých stien s výrezmi a úzkymi tunelmi sa v strede javiska nachádza menší priestor zasadený v stene, predstavujúci izbu, v ktorej Newton trávi svoje dni popíjaním ginu či hľadaním keksíkov.

Na javisku sa okrem postele s kovovým rámom a menších rekvizít nenachádza nič, čo by potenciálne obmedzovalo pohyb hercov v rámci tanečných a pohybových choreografií.

Piesne v muzikáli znejú v pôvodnom anglickom jazyku, pričom výrazným interpretom je jednoznačne Robert Roth v hlavnej úlohe. Príjemným prekvapením sú aj piesne v speváckom podaní Lenky Libjakovej, ktorá sa doteraz objavovala spravidla v menších projektoch a inscenáciách najmä nezávislých slovenských divadiel a spolkov.

Jednoznačne možno povedať, že ide o veľmi pôsobivé, výborne herecky obsadené divadelné dielo, ktoré sa vymyká koncepciám a predstavám uvádzaných „klasických“ muzikálov. Napriek tomu, že konceptuálne ide o učebnicový príklad jukeboxového muzikálu, rovnako vhodné by mohlo byť označiť ho za činohru s prvkami muzikálu, keďže ide o spojenie toho najlepšieho, čo tieto dva žánre ponúkajú. Na svoje si teda určite príde aj divák či diváčka, ktorí sa nezaradujú do skupiny vášnivých milovníkov muzikálov, či ľudia, ktorým tvorba Davida Bowieho veľa nehovorí a poznajú ju len okrajovo.

Autorka:

Simona Štajgárová (19 rokov, Bratislava) je študentkou španielskeho bilingválneho Gymnázia Federica Garcíu Lorcu v Bratislave. Navštevuje literárno-dramatický odbor na ZUŠ Jána Albrechta a doposiaľ sa zúčastnila všetkých troch ročníkov online dielni kreatívnej kritiky pre mladých SMARTheatre. Vo svojom voľnom čase sa venuje práci v rámci študentskej neziskovej organizácie a inline korčuľovaniu.

Projekt online dielni kreatívnej kritiky pre mladých SMARTheatre, je zameraný na kultivovanie mladého diváka, budúceho amatérskeho alebo i profesionálneho divadelného kritika či kritičky. Cieľom je vzbudiť u jeho účastníkov väčší záujem o divadlo, dať im návod, ako čítať jazyk divadla a analyzovať divadelné hry. V neformálnom prostredí a pod vedením profesionálnych lektorov a lektoriek môžu vyjadriť svoje pocity z divadelného predstavenia, učiť sa vnímať ho v širšom kultúrnom i spoločenskom kontexte a hľadať tak presahy divadla s inými oblasťami umenia, ako sú film, výtvarné umenie, literatúra, filozofia, sociológia a podobne a na základe inšpirácií z predstavení vytvárať vlastné kreatívne recenzie rôznych žánrov. Projekt umožňuje účastníkom stretnúť sa s profesionálnymi tvorcami a interpretmi slovenskej divadelnej scény. Na projekte momentálne participuje už 19 profesionálnych divadiel, ktoré účastníkom sprístupňujú záznamy svojich divadelných inscenácií, prípadne im umožňujú zhliadnuť predstavenia naživo. Uverejnená recenzia vznikla po návšteve predstavenia *Lazarus* Divadla Aréna v DPOH 18. 12. 2022 a účasť na následnej diskusii prijal aj režisér inscenácie Marián Amsler. Ďalšie recenzie účastníkov na inscenáciu *Lazarus* nájdete na webovej stránke projektu www.smartheatre.sk v sekcii Kreatívne recenzie dielne Muzikál.

Projekt SMARTheatre založilo v roku 2020 Slovenské centrum Medzinárodnej asociácie divadelných kritikov (SC AICT – www.aict.sk) a od začiatku ho ako hlavný partner z verejných zdrojov podporuje Fond na podporu umenia (www.fpu.sk).